

Історія села Микулинці

Село Микулинці, яке розкинулося у мальовничій долині правої притоки Буга на лівому березі річки Згарки, на відстані 10 км. від районного центру міста Літина та 28 км. від обласного центру міста Вінниця.

У Микулинцях, в силу різних на те обставин, розкопок і інших фундаментальних досліджень ніхто ніколи не проводив.

Та врешті-решт, необхідності в їх проведенні не було. Адже із грамоти Литовського князя Свидригайла, датованої 1431 роком, було відомо, що 1431 року князь Свидригайло підтвердив Карпу Івановичу Микуленському онуку землянина Богдана Микулинського право на володіння селом Микулинці та іншими поблизу лежачими селами.

Тобто, якщо вважати, що щодо цієї зафіксованої у грамоті дати селом вже володів дід Карпа Богдан Микулинський, то події, пов'язані з трагічною загибеллю землянина Богдана Микулинського, відбулися в 90-х роках XIV ст.. Тобто, в останньому десятилітті XIV ст. село існувало і мало назву Микулинці.

Назва села не могла походити від прізвища землянина Богдана Микулинського, або когось іншого з роду Микулинських тому, що в той час не було такої традиції, щоб села називали іменами або прізвищами своїх володарів. А також тому, що в той час Великий князь Литовський Вітовт тільки-но почав надавати села у феодалне володіння своїм боярам, звичайно, при умові обов'язкового виконання військових повинностей. А оскільки у Великому Литовському князівстві бояри не мали прізвищ, то з метою упорядкування процедури збору податків у кінці XIV ст. починається процес ідентифікації бояр –власників феодів шляхом надання їм прізвищ відповідно до назви сіл, якими вони володіли.

У випадках, коли боярин отримував у володіння декілька сіл, прізвище йому надавалося відповідно до назви села, в якому знаходилося його основне житло –будинок, замок, палац тощо. Іншими словами, якщо

село мало назву Кучурів або Вишив, то боярину надавалося прізвище Кучурівський або Вишинський.

Що ж до прізвища землянина Богдана Микулинського, то його прізвище не могло походити від назви село Микулинці, тому що цього прізвище було б не Микулинський а Микулинецький, тобто на кшталт: Чернівці –Чернівецький, Вишинці –Вишневецький. Іншими словами, прізвище Микулинського походило від назви села або міста Микулин.

Але Великий князь Вітовт посилає в кінці XIV ст. на війну з татарами командуючим литовських військ боярина, яких вже має окрім імені й прізвище. А це означає, по-перше, що цей боярин був княжого походження, адже в той час тільки представники удільних княжих родин мали прізвища. По-друге, це боярин був досить високого походження, якщо його призначили командуючим литовськими військами, адже в кінці XIV ст.. було багато представників княжих родин, які могли очолити військо. По-третє, якщо Великий князь Вітовт особисто влаштував долю боярина Богдана Микулинського, надавши йому маєтки з центром в селі Микулинці, так з співзвучним з прізвищем Микулинський, то це говорить про те, що він міг зробити такий великодушний жест тільки для онука одного давнього друга і родича Великого князя Тверського і князя Микулинського Михайла Олександровича. А те, що він загинув, то вже не його вина, то вже іронія долі. Вчетверте, князь литовський Свидригайло не залишив у біді сина Богдана Івана Микулинського та його дружину. Він викупив їх з неволі та та підтвердив право на володіння маєтком наданим Великим князем Вітовтом. Тобто такий жест він міг зробити тільки для близьких йому людей, а можливо й родичів.

Всі ці факти красномовно вказують на те, що боярин Богдан Микулинський був нащадком княжого роду Микулинських. До такого висновку, до речі, набагато раніше прийшов також історик і геральдист ХІХст. А. Б. Лакієр. Але на відміну від Лакієра, у мене поки що документального підтвердження цієї версії не має. Читач може погодитись з

моїми аргументами, або й ні. Але безумовно, що ця версія має право на життя. Тим більше, що поряд з нею існують набагато більш фантастичні версії з історії відомих людей України і Росії, які ми приймаємо беззастережно, як аксіому.

Але давайте все ж повернемося до вивчення досить не простих, а інколи, й й навіть надзвичайно драматичніших, а то й трагічніших сторінок історії розвитку села Микулинці. «По-предложеніямъ нѣкоторыхъ источниковъ, М. возникли на развалинахъ древняго города Микулина, извѣстнаго въ числѣ другихъ городовъ Перемышльської земли, которая послужила ядромъ для образования Галицкаго княжества; но вѣроятнѣе, древній Микулинъ въ Австрій. Несомнѣнныя свѣдѣнія о Польскихъ Микулинцахъ имѣются уже въ XIVв., когда они въ числѣ другихъ поселений, были пожалованы литовскимъ княземъ Витовтомъ землянину Богдану Микулинському» .

Безперечно літописні загадки про місто Микулин датовані 1144 і 1202 роком стосуються містечка Микулинці Тернопільської області, а не села Микулинці Вінницької області. Але загадка про місто Микулин у «Поучениях» Великог князя київського Володимера Мономаха пов'язаних з подіями 1084 року і в описах полдії 1167 року в «Літописі Київському» ми не можемо одночасно сказати про який Микулин там йдеться.

Тому, щоб не прогрузнути в нескінчених дебатах, я буду виходити тільки із логіки міркування. А вона говорить про те, що в часи існування Київської Русі і в подальші часи Великого Галицько-Волинського князівства (королівства) на перехресті доріг, які проходили через лісисту заболочену місцевість Пониззя, саме тоді називалося Поділля, з півдня на Волинь і зі сходу через вінницький перевіз і до перехрестя з першою дорогою, обов'язково мало існувати село або місто називається Микулином або Микулинцями.

Але вивчаючи історію цього краю я дійшов висновку, що ні в одному відомому документі чи літописі доби Київської Русі не говорить про

приналежність Пониззя до того чи іншого удільного князівства. Тільки в середині XII ст., коли зміцніло Галицьке князівство частина Пониззя, ввійшло до складу його володіння.

В розповіді про похід князя Івана Берладника 1159 року говорить про міста Ушицю, Микулин над Серетом, Бакоту, Каюсь та Кучельмін над Дністром і ще Камянець. Але у цій частині Пониззя влада Галицького князівства була досить нестійкою. А щодо її більшої частини, то вона як і раніше до жодних удільних князівств не входила.

Після вторгнення в межі Київської Русі військ хана Батия влада Великих Галицько-Волинських князів (королів) над Пониззям ще більш послабла. Весь народ Болоховської Землі з містами понад Тетеревом, волості з містами: Взвягля, Городка та Сімоця, Білобережці і Чернятинці добровільно підкорилися татарам. В літописах ця місцевість називалася «города, сидящие за Татарами», або «люди Татарськіє». Поміж тими землями, що так само підкорились Орді літопис згадує Побужжя та частину Пониззя, що раніше належало до Галицького князівства.

З XII і до середини XIV ст. Пониззям безпосередньо володіли татари. Ця земля з часу татарського володіння стала називатися Поділлям. Керували цими землями через місцевих отаманів татарські темники, що кочували в степовій смузі Поділля, південь від річок Ягорлика, Синюхи та Тясмина. Влада цих темників була спадковою і передавалася від батька до сина. З усього було видно. Що Орда не дуже гнобила слов'янську людність. Були випадки коли татари самі осідали і починали знайомитись землеробством та переймали у місцевого населення культурно-побутові звичаї. А дехто з них навіть переходив у християнську віру. Наприклад, один із татарських князів мав ім'я Дмитрій, тобто був християном.

В середині XIV ст. Подільська Орда повністю відділилася від Золотої Орди і вела свою незалежну політику.

Великий Литовський князь Ольгерд не отримавши 1349 року допомоги від Золотої Орди в боротьбі з Польщею за Волинь, 1351 року

заключив договір про збройну підтримку своїх намірів з володарями Подільської Орди. І разом з ними здійснився набіг Галицько-руські землі, які польському королю Казимиру на той час вже вдалося захопити. В силу цих обставин польському королю Казимиру прийшлося 1356 року заслати до польських володарів своїх послів, та ублажаючи татар подарунками схилити до розвитку союзу з литовцями. І мабуть йому цей задум вдався, тому що в листі до Великого Магістра Тевтонського Ордену він писав, що на його бік перейшло сім татарських князів, які дали обіцянку разом йти проти Литви.

Ця дволика політика татарських зверхників Великого князя Ольгерда роздратовала і стала приводом для оголошення їм війни. Війна була скропленою та для литовців вдалою. В результаті перемог литовських військ все Поділля без винятку було прилучено до Великого Литовського князівства.

Про перебіг тих подій збереглося дуже мало інформації. З літопису під назвою «Хроника Литовская и Жмайтская» та інших документів відомо, що Великий князь Ольгерд розгромив 1362 року військо трьох татарських князів –Кутлобуга, Хаджіібея та Дмитрія біля річки Сині Води, залишки яких втекли до Криму та до Добруджі. В результаті цієї перемоги Київщина і Поділля опинилися під владою литовців. Князь Ольгерд з частиною свого війська повернулися в Литву, а іншу залишив у Поділлі. Поділля ж він розділив на чотири наділи і подарував їх своїм небожам, синам Коріатовичам: Олександрю, Константину, Юрію і Федору. Щодо дати розгрому подільських татар, то історик Михайло Грушевський на відміну від історика Д. Іловайського а також інших істориків вважав, що битва з татарами відбулося не 1362, а 1363 року (Михайло Грушевський. Історія України –Руси. Том IV. –Київ:Наукова думка, 1993. –С. 79-81, 87, 88). Можливо різниця у рік тої чи іншої версії дати цієї битви і немала великого значення для загального плину історичних подій, але те, що битва відбулася і те, що татари були вигнані з Поділля, для краю має ключове значення. З приводу цих подій в літописі говориться: «А иж замков на той час в Подолю

не было жадных, а любо и были, теды от татаров збуреными zostали, теды Кариатовичи, княжата литовские, збудовали замок в прирожном мьстцу оборонном, которого Бекотою назвали, другой зас замок Смотричь от Смотрича реки назвали. Потым тые жь Кориатовичи, будучи на ловах, убили зубров, еленей, сарн и диких кобыл велми много над рькою Смотрицею в том мьсть, где теперь Каменец Подольский. Там, обашивши мьстце пристойное до замку, праве рукою божие положенное и збудованое; там збуловали замок и мьстце славное Каменец Подольский от камня, скалы, от Хотьян замку волоского пограничного и от Днѣстра рьки миль двѣ в ровном и хорошем мьстцу (бо що рукою божею здобувано, то мает бытии хорошее), вколо его есть ров прирожений прикро глубокий през который Смотричь рька з обудвух сторон обливает, а коло скали каменистый велми прикрый, як утесанный перекоп рьку и мьсто оточует, а от ровного широким протягом отлучает, иж гды с поля ити в перекоп до рьки вверх, здается, як пропасть. А с перекопу зас ку скаль каменной, на которой в серединѣ мьсто лежит, приступ велми трудный, прикрый, бо скалы каменныи, як двѣ стѣнь утѣсанныи; одна бумага от замку през мост до мьста, а другая до Смотрича и перекоп, там же в перекопѣ, на рець суть башты мижи скалами мурованныи. Замок теж от мьста баштами и мурами отлучен, не подло обварованный, але мьсто самое в льпшом положеню. Тыи теж Кориатовичи, княжата литовские, замки и иншие на Подолу побудовали, яко то: Браслав, Вьницу, Межибож, Хмельник, Теревовль –против наьздом татарским и волоским, с которыми ся часто угония, нижли Подоле в той час успокоили». (Полное собрание Русских летописей. Том тридцать второй. Хроники: Литовская и Жмойская, и Быховца. –Москва: Издательство «Наука». 1975. –С. 43, 44).

Із літописних джерел ми дізнаємося, що за часи володарювання подільською землею татар всі міста та укріплені замки були знищені. І що литовським князем Коріатовичам прийшлося ці твердині відновлювати знову. Тому, якщо до вторгнення татар на Східне Поділля і існувало місто Микулин, а це дуже ймовірно, то воно обов'язково разом з іншими містами

було знищене. А на його місці виникло село із співзвучною назвою Микулинці. Але в силу того, що у тій місцевості не було каменю, то й князі Коріатовичі не змогли його відновити.

Окрім того, з літописів ми дізнаємося, що слов'янськими племенами розселиними на Землі Подільській були племена «Угличьвъ» та «Тиверцьвъ» та те, що у них небуло своїх князів. А після вторгнення татар, ці племена добровільно підкорилися татарам і ними правили через місцевих отаманів татарські темники. З захопленням Поділля литовцями, литовські князі Каріатовичі швидко налагодили хороші стосунки з місцевим населенням і правили краєм також через сільських отаманів. Тобто як і за татарського владарювання так і за правління князів Каріатовичів на місцевому рівні все вирішувала громада, яку очолювали сільські отамани. Як на мене, нагадував паланки козацької доби.

Так час спливав. 1377 року помер Великий Литовський князь Ольгерд. «Московский летописный свод конца XV века» ці події коментував так:

«В лето 6885. Умер великий князь Литовскы Ольгирдь зловьрны, безбожный и нечестивый, и по немъ сядь на княжение сынъ Ягаило. Бъ же не единъ сеи сынъ у Ольгерда, но 12 сыновъ бяше у него, от первьыя жены 5, а от другыя от Тверянки, от сестри княжи Михайловы Александровича 7. Се же имена их: Андрьи, Дмитрии, Константинъ, Володимеръ, Федоръ, Корибут, Скиригаило, Якгаило, Коригаило, Лугвень, Швитригаило, Минигаило. Всьме же симъ годов и княженья раздалъ есть, а умирая приказалъ старьишиныство сыну своему Ягаилу, того бо възлюбиль его из всей братьи всоее дасть ему и княжение великое». (Полное собрание по высочайшему повельнию Археогграфыческою комиссією. Том шестой. –Санктпетербуръ: Въ типографіи Эдуарда Праца, 1853. –С. 193).

Після смерті Ольгерда Великим Литовським князем став Ягаило. Свою діяльність він почав з управління своїх хороших відносин з колишнім кримським еміром Мамаєм, якого у 1370-их роках спочатку підтримував Великий князь Ольгерд, а згодом і Ягаило. Але воевода Мамай у

Куликовській битві програв. Його місце зайняв Тохтамиш і ситуація в цьому плані на деякий час різко змінилася. Тим більше, що князь Ягайло з 1381 до 1382 року був відсторонений від влади своїм рідним дядьком князем Кейстутом Гедоминовичем. 1382 року Ягайло повертається до влади. 1385 року він заключає з Польщею договір (Кревську унію) та приймає 1386 року католицьку віру і жениться на юній королеві Польщі Ядвізі. А через рік 1387 року він хрестить у католицьку віру Литву.

Після чого Великий Литовський князь і король Польщі Ягайло відмовляється від правління Литвою, передаючи правління спочатку рідному брату Скиргайлу Ольгедовичу, а згодом двоюрідному брату Вітовту Кейстутовичу. З того Литвою почав правити Великий князь, якого литовські історики називали Вітовт Великий.

В кінці 80-их і на початку 90-их років XIV ст.. Литва представляла собою роздроблену між нащадками Гедоминовичів державу, в якій центральна влада була неспокійною, а дисципліна слабою. Тому, з метою наведення порядку і дисципліни в державі Великий князь Вітовт почав свої дії з усунення від влади волинського князя Федора Любертовича. Потім він відібрав Вітебські і Польські землі у князя Сиргайла, Київщину у князя Володимера Ольгердовича та Поділля у князя Федора Каріатовича. У 1393 - 1394 роках ця процедура була завершена. І починаючи з цього часу влада в державі стала централізованою і сильною. А землями вже управляли не удільні князі, а намісники.

З приводу виправи Великого Литовського князя Вітовта в Поділля в літописі говориться так: «Потом Витолт на Подоле з войском литовским и русским выправился на князя Федора Кориатовича, который з подданства и повинности великого князя литовского Витолта выбился, а скоро Витолт под Браслав Подолский притягнул, хотъл ему Кариатович з войском отбити его, але зараз от Витолта застал пораженным так, же само ледво утекл до Каменца Подолского, а Витолт з звитязством побрал замки: Браслав, Зяслав, Смотричъ, Чирвоный Городок, Бекоту, Скалу, потым облегл Каменец

Подольский, где Кориатовичъ князь подольский затворился з помощю волохов, сусьдов своих. Гды обачили облеженцы, же трудно оборонитесь от Витолта, поддались Витолтови. Там же Витолт поймал князя Федора Кориатовичя и одослал его до Вилня в вязене, а сам змышкал в Каменць и прилучили все Подоле до князства Литовского». (полное собрание Русских летописей. Том тридцать второй. Хроники: Литовская и Жмойтская, и Быховца. –Москва: издательство «Наука», 1975. – С. 72).

У літописі не подається дата, коли князь Федір Каріатович був усунений від влади. А також як цю «виправу» Великий князь Вітовт організував останньою, то ці події мали походи десь у 1393-1394 роках. Після успішного завершення яких Вітовт «Замышкал в Каменць», тобто на Поділлі він вирішував всі організаційні питання. Під час вирішення яких він міг провести перші надання своїм боярам, учасникам походу –уділів, зокрема у східному Поділлі.

Про те, що могло мати місце такі події, писав у своїх дослідженнях і історик XIX ст.. Н. Молчановський. Звертаючи увагу на грамоту литовського князя Свидригайла від 1431 року, в якій окрім сіл: Микулинці, Борків, Почапенці, Новоселиця і Ріжок –власності землян Микулинських, ще наводиться села Пултовці, що належать Брацлавському землянину Ярмолі, Салаське і Якушинці, що належали хмельницькому боярину Євсею, Літин, що належав Брацлавському землянину Кміту, Багринці, що належали Хмельницьким боярам Євсею і Ваську, які на його думку також могли бути ранніми наданнями Великого Литовського князя Вітовта.

Як і попередні володарі Литви Великий князь Вітовт налагодив стосунки з ханом Золотої Орди Тохтамишом. Але несподівано всіх потрясла новина, 1391 року хана Тохтамиша розгромив хан Темір Кутлуй, який 1398 року прогнав Тохтамиша з Золотої Орди і зайняв його місце. Вітовт надав своєму союзнику Тохтамишу притулок і взявся за підготовку війни проти Теміра Кутлуа. Підготовка на той час була грандіозною. У тверському літописі з приводу писалось так: «В лето 6907. Поиде Витовтъ и Тахтамышъ

сь всею силою Литоською, и Ньмци, и Ляхове, Жемлтъ, Татарове, Волохи, Подоляне и дворъ Тахтомышевъ, и бѣ сила велми велика, и поиде на Темиръ Кутлау». Але перемога 1399 року знову була на боці Теміра Кутлуа. Велика кількість князів, бояр і воїнів у цій битві загинула. А «Царь Темиръ Кутлуй прииде въ Кіеву, а силу распусти воевать землю Литовскую; и ходиша до Луцька, и града многы поплъниша, и землю пусту сътвориша; а ис Кіева Темиръ Кутлуй, взяв 3000 серебра, поиде въ свою землю». (Полное собрание Русских летописей. Том XV (Выпуск 1). Тверская летопись. – Москва: Издательство «Наука», 1965. –с. 458, 459).

Після такої нищівної поразки, в такий критичний для Литви час 1399 року або наступного 1400 року на Поділля могли напасти Кримські татари. Вітовт міг направити на чолі з боярином Богданом Микулинським. Але війська було надто мало. Боярин Богдан загинув, а татари увірвавшись у Брацлавський повіт наробили багато шкоди, замок Вінницький здобувши спалили та його сина Івана Богдановича з дружиною взяли в полон.

Так трагічно, зі слів і великого героя починалося співжиття землян Микулинських і микулян. Горе для всіх було спільним, втрати також, тому неприязні вони один до одного не відчували. А взялись разом, звичайно кожен на своєму місці, за відбудову хат, господарських будівель та за повсякденну господарську роботу.

В ті давні часи село розвивалося швидко, як вшир так і за кількістю населення. Люди жили добре. Чорноземи давали великі врожаї, в річці і ставку було багато риби, а в лісі звірів.

Рівень життя селян у Великому Литовському князівстві ні в якому разі не можна було порівняти з рівнем життя селян в Російській імперії. У литовські часи податок, який селян платив пану щорічно, мав розмір не більше десятої частини від загальної величини зібраного врожаю. Додатково кожний селянин у рік мав відпрацювати десять днів на пана або ремонті (будівництві) доріг, мостів чи оборонних споруд. У акті ревізії Вінницького замку за 1545 рік надається інформація, що у при замкових селах, в тому

числі і в селі Микулинці, селянини «тільки в году три дні служать, а хто не служить, тот шість грошей дасть, і в тому багатший і пишніший муж ніж пан». А воно в дійсності так, адже кожний землянин повинен бути готовим щомиті виступати за покликом князя чи цього намісника не тільки сам, а й привести одітого, озброєного і навченого одного кавалериста від восьми хат маєтку.

Звичайно такий стан речей ні в які порівняння з Російською імперією не йде. Адже в Російській імперії селянин працює на поміщика 200 днів у рік, тобто у двадцять раз більше, як у литовські часи. А до речі поміщики в Російській імперії були в більшості своїй православного віросповідання. І це ніяк їм не заважало висмоктувати з людей останні соки.

За даними перепису 1552 року Брацлавського замку в Микулинцях разом з присілками Новоселицею і Борковим була церква і при ній священик, знаходилися 130 селянських дворів, які належали землянам Микулинським, 18 дворів, в яких мешкали вільні люди, став на один млин.

За даними 1629 року кількість населення в селі Микулинці з присілками збільшилась, і якщо брати до уваги тільки тих її мешканців, які належали землянину Роману Микулинському і його родичці Ганні Рушковській (Микулинській), то їх було вже 196 і 27 димів, або разом 223 дими.

З початком визвольної війни під проводом гетьмана Богдана Хмельницького з роду землян Микулинських брали участь у війні шляхтич Василь Микулинський у лавах Черкаського полку і шляхтич Іван Микулинський у лавах Вінницького полку. Хто ще із роду Микулинських брав участь у війні на тій чи іншій стороні, відомостей більше не має. Але достовірним є одне, що в результаті війни вони втратили всі свої маєтки.

За даними, 1664 року селом Микулинці з присілками вже володів Волинський. Але розмір маєтку, якими він володів, складав лише 21 дим, тобто кількість населення зменшилося у десятеро. Причини такого різкого зменшення кількості населення могло бути три. Перша – мешканці села разом

зі своїми господарями пішли служити в козацькі полки гетьмана Богдана Хмельницького. Багато хто з них загинув, або отримав волю. Друга –після поразки козацьких військ під Беристечком Кримські татари, повертаючись додому, прохопили в яsir мешканців Микулинців. Третя –частина мешканців Микулинців пішла на війну, а частина все ж потрапила в яsir татарам.

Після закінчення війни село з часом відбудувалося. Його новими власниками почергово ставали Волинські, Замойські, Конєцькольські, Комарницькі, Кримські і Кордиші. На початку XVII ст.. (1714 року) була ще одна спроба з боку землянина Олехна Микулинського через Літинський повітовий суд повернення села у власність землян Микулинських, але безуспішна. В кінці XIX на початку XX ст.. Микулинцями вже володіли спільно Карл Генріхович Трештель (2121 десятина) і Нестор Станіславович Гарволинський (88 десятин).

1901 року кількість населення Микулинців з приписаним селом Ріжок складала 1029 чоловіків і 999 жінок. Усі вони займалися сільським господарством. Окрім того, дехто із селян займався ткацтвом і шевством. У селі також проживали євреї -26 чоловіків і 20 жінок.

На думку отця Євфимія Сецинського в XVII і XVIII ст., а ймовірно раніше, у Микулинцях знаходився монастир, який називався Микулинським. Монастир розміщався на півострові, що омивався ставком і затоном річки Згарка. Водночас монастир виконував роль фортеці, яка слугувала мешканцям села захистом від татарських набігів. Вали і рови цього монастиря ще існували ще до початку XX століття.

Як бачимо з інформації, наданої нам отцем Євфимієм, а також при вивченні інших наявних у моєму розпорядженні інформації, я дійшов висновку, що у XVII ст. з'являється вперше інформація про заснування в Микулинцях монастиря. За всіма даними монастир був багатим і мав кілька церков. Формою він нагадував середньовічний замок, зі стінами, вежами, ровами тощо. На озброєнні монастир мав гаківниці і другу зброю. Але десь в

кінці XVII ст. цого спалили татари. Після цього десь біля 1716 року монастир знову відновлювався, завдячуючи допомозі тодішнього землевласника Миколи Кримського, але вже не як чоловічий, а як жіночий базилітанський. Черниці відновлюють або заново будують церкви на честь Воздвиження Чесного і Животворного Хреста Господнього. Біля 1733 року ця церква знову згоріла, а новий власник села відновлювати монастир заборонив. Черниці переселилися у ліс поблизу села Ріжок. З цього часу монастир став називатися Рожанським. Та почався у нього період жалюгідного жевротіння, яке врешті-решт завершується закриттям 1802 року.

Як на мене, то такі будівлі, в яких розміщується Микулинський монастир, повинні були будуватися століттями. І про те, що в XVII ст.. було грандіозне будівництво, ми мали мати багато інформації. Адже в селі немає каменю. Камінь повинні були возити цілими колонами возів здалека. Людська пам'ять такі події могла б запам'ятати. Адже запам'ятала, що на початку XVIII ст.. після пожежі в монастирі залишився один чернець Танасій, та про інші біди монастиря також. То ж у чому секрет цієї загадкової появи монастиря?

Я думаю, що відповідь тут дуже проста. Після землян Микулинських власниками села стають Замойські, а з часом Конопольські. Вони були надзвичайно багатими людьми, і їм не потрібен був старий сільський замок. По-перше, вони мешкали у цей час зовсім у інших палацах. По-друге, для підтримання замку в хорошому стані потрібно були гроші та необхідність отримувати мінімальну обслугу. А щоб звільнитися від такої мороки, найкраще було дати цей замок у користування. Зупинилися, я думаю, на ченцях. Але з часом монастирські приміщення кілька разів горіли. Ця проблема господаря замку, мабуть, добре розізлила. І він вирішив, що буде йому спокійніше, якщо замок сам собою розсиплеться, аніж весь час терпіти під боком таке неспокійне сусідство. Тому й, можливо, відновлювати замок заборонив.

1835 року на кошти прихожан церкви села Микулинці поблизу старого церквища була збудована кам'яна одно купольна хрестоподібна церква Різдва Пресвятої Богородиці. 1883 року прихожани цієї церкви збудували кам'яну дзвіницю. 1890 року був виготовлений двоюрисний іконостас. Щодо старого іконостасу, то його пожертвували церкві села Пеньковки.

1861 року в селі була збудована перша церковно-приходська школа. Влітку 1914 року почалася Перша Світова війна. У перші дні війни лунала музика, патріотичні пісні, проходили паради. Далі проводили на фронт, сльози, гіркота перших втрат, холод і голод, прокльони і відчай. І здавалося, що цим нещастям не буде ніколи кінця.

В лютому 1917 року в далекій Росії здійснилась революція. А в Києві у центрі увага опинилася Українська Центральна Рада. І знову скрізь піднесення, лунає після, сміх, загальні промови, сповідання. Але біда тільки в тому, що всі говорять, а ніхто нікого не слухає. Тому і влада змінювалась, як настрій примхливої панночки.

Микуляни в ці нескінченні роки війни служили в різних арміях, під керівництвом різних командуючих і отаманів. Багато хто із них склав свої голови в ім'я найвищих ідеалів.

На початку 20-х років XX ст.. в Україні все навкруги стихло. Верх взяли червоні. Як і обіцяли, роздали селянам панські землі. Але, на жаль, з отриманням землі краща доля не настала. У світі залишилися всі ті ж проблеми. І як раніше, сильний обдирав слабшого. Різниця була лише в тому, що раніше це робилося в ім'я царя-батюшки, а після громадянської війни – в ім'я світової пролетарської революції. А оскільки пролетаріату було багато, то й годувати було кого. І розлетілись Україною, як ті голосисті круки, всякі продовольчі загони, обдираючи селянина до нитки. А коли і такі заходи не допомогли, то почали зганяти людей в колективні господарства, щоб можна було контролювати кожен зібрану зернину.

В Микуленцях сільську раду було організовано 1920 року. Першим головою сільської ради став Баніфат Ружицький. Робота над заснуванням у Микулинцях колективного господарства велась весь 1929 рік. І лише наприкінці цього року був створений колгосп «1-го Травня», першим головою якого став Федыр Рудик.

Але з об'єднанням у колективне господарство в селі проблем не поменшало. Раз у раз виникали масові незадоволення. Як зазначено в архівних документах, у 1931 -1932 роках в селі Ріжок тридцять селян, протестуючи проти дій адміністрації колективного господарства, вийшли з нього, забравши додому своє майно та худобу. Трохи пізніше ці ж дії повторило сто селян села Микулинці. Влада з бунтівниками жорстоко розправилась з Літина приїхав загін НКВС, який здійснив серію арештів і допитів. Найактивніших селян було засуджено і відправлено на каторги і у тюрми. Наприклад, родина Тодосія Ільчука була арештована і відправлена до Сибіру. А їх майно забрали голова сільської ради і солдати. Але зламати волю людей владі все ж таки не вдалося. Тому вона йде на радикальні дії. Як велося у «Спецобращении» під грифом «Совершенно секретно»: «По постановленію правительства, жители села Микулинцы подлежат переселению в соседние села Литинского района, а земельная площадь в 8 000 га отходит для артиллерийского полигона». Наказом державного політичного управління №17639 від 25 вересня 1932 року населення в кількості 758 дворів до 1 жовтня повинно було переселитися.

Микуляни мали жити в чужих селах, у вільних хатах розкуркулених селян, у хлівах і клунях. Декому вдалося знайти свою рідню і перебратися до неї. Закінчувався жовтень, наступила зима, але більшість людей не хотіла, або просто не могла переїхати. А дехто просто вичікував, що, може, станеться чудо і відмінять це нелюдське рішення. Але наказ був жорстоким, нелюдським і вимагав негайного виконання. І як результат – до кінця 1932 року був виконаний.

Микуляни переселилися в сусідні села. Найбільше із них переселилося в село Борків, тому що до Боркова було найблище.

Але в силу того, що вони не мали елементарних засобів для існування, то й першими у більшості випадків, пали під походом голоду, якого до цього ще не бачило людство.

Всі ті колишні микуляни, які пройшли через горнила 1932-1933 років і вижили, 1942 року звернулись до Німецького окупаційного уряду з проханням про відновлення села. Уряд пішов їм на зустріч. І на чистому полі розбив нове соло. Багато хто із людей пам'ятав, де була його хата, клуня, кам'яний підвал тощо. Але німецький землемір був неблаганний. Дотримуючись алфавітного списку, він викликав чергового поселення й відміряв йому належний клаптик землі.

Переселившись знову на землю предків, мешканці села почали активно допомагати стрільцям групи «Південь» Української Повстанської Армії, які розмістили свій штаб поблизу села. А близько 15 юнаків вступило до її лави і зі зброєю в руках боролися проти німецьких націонал-соціалістів і радянських військ НКВС.

Цією групою, якою командував Омелян Грабець («Батько»), було здійснено низку вдалих операцій, зокрема: звільнення 300 радянських військовополонених, що працювали на демонтажі гітлерівської ставки «Вервольф», напад на Літинську в'язницю і порятунок 30 засуджених до страти в'язнів, розгром есесівської зондер-команди, яка направлялась в районі сіл Микулинці та Ріжок з метою знищення партизанського загону і покарання місцевого населення.

Про останній бій підрозділу групи «Південь», який вів вже не проти німців, а проти озброєного до зубів підрозділу НКВС, учасник тих подій Михайло Климчик описав так:

«Під новий рік «Батько» на чолі свого загону йде рейдом на Західну Україну. По догозі зводить бій з німаками в Деражні, Підволочинську. Загін переходить фронт пробоєм через річку Серет, недалеко від Заліщиків, і

повертається на Вінничину навесні 1944 року. Вже ведуться бої з червоними окупантами. Загін розбито на малі групи і та, з якого був «Батько» (25 чоловіків), зраджена сексотом москалем Зайцевим, котрого загін «Батька» визволив з концтабору, потрапляє в поле зору військ НКВС. У Хмільницькому районі вони нападають на групу «Батька», обстрілюють їх з мінометів. Повстанці відбилися і відступили в село Микулинці Літинського району. Там, в густих лозах над річкою Згар, розташовувався штабний бункер. 10 червня щільним кінцем партизани були оточені енкаведистами. «Батько» наказав прориватися з оточення поодиночі, а сам залишився за кулеметом прикривати прорив з оточення своїх бійців. Вирватися з кінця вдалося не всім. Загибло семеро бійців і з ними «Батько», котрий відступав останній.

Ми знайшли чоловіка, котрий тоді нас корову, це все відбулося в нього на очах. Він показав шлях, куди відступав «Батька», і як його застрілив якийсь азіат автоматичною чергою в голову, і де «Батько» впав. Перед тим енкаведисти гналися за командиром, кричали «Здавайся!», і коли до села, а далі до лісу, залишилося якихось 150 метрів, коли побачили, що він знову вислизне їм з рук, пустили смертельну кулю. Під час бою на острів в лузі пастушки пасли череду. Один з них, Романов, перший підбіг до вбитого командира, який лежав в низ обличчям, витягнувшись на захід в напрямку бігу. У цей же момент підбіг енкаведист, з виду азіат, і загрозливо спрямував автомат на пастушка.

Тіло «Батька» відвезли в Літин. Там на території військкомату сфотографували, декілька днів тримали, як приманку, сповідаючись, що партизани прийдуть за тілом свого командира. Пізніше, невідомо де закопали.

Партизани, розділені на невеликі групи без відновленого на той час зв'язку, не в силі були здійснювати напад на Літин». (Командир групи УПА «Південь» полковник «Батько». Омелян Грабець у спогадах бойових друзів та родини. – Коломия: Видавничо-поліграфічне товариство «Вік», 2001. – с. 74, 75).

В цьому бою приймали участь і микуляни. Четверо із них загинули: Василь Кордовець, Іван Бондар, Анатолій Вовк і Аркадій Вовк. Троє пропали безвісті: Микола Тарасюк, Олександр Бондарчук і Андрій Чорний. А восьми провалились, але згодом були схоплені, засуджені та відправлені в концентраційні табори Магадану, звідки майже ніхто живим не повертався, це: Тарас Ільчук, Костянтин Слободянюк, Іван Лазаренко, Данило Мельник, Іван Кулик, Володимир Муляр, Іван Приймак і Дарина Тарасюк.

Всім Вам від мене земний уклін і військові почесні.

Після війни радянська влада вирішила події 1932 року не повторювати і відновлене село залишило неушкодженим. Та робила вигляд, що сумнозвісних подій між 1932-ми і 1942-ми роками взагалі не існувало. А щоб не бути в цьому плані голосливим, то я процитую видану 25 травня 1972 року керівництвом колгоспу імені Жданова «Історичну довідку»:

**«Історична довідка з опису документальних матеріалів колгоспу
ім. Жданова с. Микулинці, Літинського району, Вінницької області**

В 1930 році в селі Микулинцях організувався колгосп «1 травня», який проіснував до початку війни. Під час окупації (1941 -1944 роки) колгосп припинив свою діяльність.

Після визволення території від фашистських загарбників в березні 1944 року колгосп під назвою «Червона Армія» почав швидкими темпами відбудовуватися.

В 1950 році колгосп з «Червоної Армії» перейменували в колгосп ім. Жданова, який існував і по цей час.

Документи довоєнних років не збереглися.

За час існування колгоспу (1944-1970 роки) відклалося 821 одиниця, із них: постійного збереження 133 одиниці, по особовому складу 286 одиниць, в акт на знищення внесено 302 одиниці.

*Всім документальним матеріалом проведена експертиза,. Зроблено твердий перепліт, вони описані і упорядковані згідно правил архівної роботи.
Голова колгоспу підпис /Ганжа/*

Бухгалтер колгоспу підпис /Галушко/

Печатка колгоспу ім. Жданова

25 травня 1972 року».

У «Історичній довідці», як ми бачимо, й натяку немає на тенденції 1932-1942 років, які спіткали Микулинці. І хоча реально в ті роки села не існувало, надається інформація, що колгосп «1 травня» існував включно до початку німецької окупації. Але в одному проблема, що в неіснуючому колгоспі не існує документації. А якщо би хтось додумався когось заставити зробити фальшиву документацію, то взагалі все було би чудово.

Але як би там не було, колгосп після Другої Світової війни був заснований. Люди в ньому працювали добре. Мали багато значних трудових досягнень, за що отримували від уряду ордени й медалі.

То було їхнє життя, то були їхні радощі, сміх і сльози перламутрові. А вели тих людей розбурханим морем життя Господом дані лідери, яких люди тоді називали дуже поважно –голови правління колективних господарств. Ці важливі посади в Микуленцях тоді почергово займали: Микола Голубенко, Василь Завертайло, Василь Ганжа, Володимир Франківський, Сергій Заболотний, Петро Морозюк, Іван, Дмитро Гладиш і Віталій Мельник.

Але 1991 року Радянський Союз розвалився, а з ним і колгосп. Селяни розділили між собою пашню, пасовища, сінокоси та, як і мріяли колись, зайнялися одноосібним господарством. Працювали вже на себе з раннього ранку до пізньої ночі.

Сьогодні село Микулинці знову відродилося. Воно знову гарне і доглянуте. Але в силу різних на те причин рівня 1901 року так і не досягло. Для порівняння 1901 року в селі Микулинці разом з приписаним селом Ріжок проживало 2074 особи, а за даними на 1січня 2008 року, які люб'язно надав нам голова сільської ради Сергій Власенко, 1014 осіб. Іншими словами, якщо судити про розвиток села тільки за кількістю населення, то воно в даний час у два рази менше від рівня 1901 року. Тобто, втрати 1932 року дають про себе знати і сьогодні.

А щодо найвідоміших особистостей вихідців з села Микулинці, то ними безпосередньо є:

Василь Олійник – відомий юрист і працівник банківської системи України.

Іван Романюк – доктор історичних наук, професор Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Василь Власенко – генеральний директор «Агропромшлях-будіндустрія».

Василь Рибак – доктор біологічних наук, директор лісного заповідного господарства.

Андрій Дубенчук – працював головним редактором газети «Літинський вісник».